

ALTAY SADIQZADƏNİN RƏNGKARLIQ ƏSƏRLƏRİNDƏ İNSAN VƏ MÜHİT OBRAZININ SİNTEZİ

76585402 Aysel ƏMİROVA

Məqələdə istedadlı rəssam Altay Sadiqzadənin rəngkarlıq əsərlərində məkan tərənnümü və insan faktorunun qarşılıqlı əlaqəsi haqqında məlumat verilmişdir. Mövzu ilə bağlı verilmiş bir neçə tabloda üzərindəki bədii təhllillər məqalənin maraq dairəsini artırmaqla, rəssamın bu istiqamətdəki yaradıcılıq axtarışları, bədii ifadə vasitələri ilə bağlı maraqlı fikirləri özündə birləşdirir. Bunlardan "Bulvar", "Azərbaycan Beynəlxalq Bankı", "Qara şəhərdə körpü", "Favvara" kimi əsərlər üzərində aparılmış təhllillər rəssamın eyni zamanda dərin müşahidəçi qabiliyyətini sübut edir.

Açar sözlər: rəngkarlıq, kompozisiya, rəng, bədii ifadə, forma, element, məkan, obraz və s.

Görkəmli rəssam Altay Sadiqzadənin əsərlərində məkan və obraz münasibətlərinin qarşılıqlı əlaqələndirilməsində sənətkar eyni təsir gücünü qoruyaraq kompozisiyanın bütün elementlərini bərabərhuquqlu şəkildə tabloda bölüşdürməyi böyük ustalılıqla həyata keçirmişdir. Şəhər mühiti, müasir məkan mənzərəsi və bu dövrün, bu mühitin sakini ilə eyni təsvirdə verilmiş əlaqələndirmədə heç bir forma digərini kölgədə qoymayaraq bütünlükdə kompozisiya bütövlüyünə diqqətləri yönəldir. Eyni zamanda həmin rəngkarlıq əsərlərində məkan mühitinin elementləri kimi ayrı-ayrı həcm formaları və onların qrupları, bir də onlara yaxın olan meydan, küçə, alleya və bu kimi digər məkanların da çıxış etməsi həmin əsərlərin dolğunluğundan xəbər verir. Təbiət motivlərinin təsviri də sadəcə məkanın real formasının gerçək tərənnümünü əks etdirmək məqsədini deyil, ümumi atmosferin canlandırılmasında verilmiş sənətkarlıq xüsusiyyəti kimi dəyərləndirilə bilər. Altay Sadiqzadənin əsərlərində nəzəri cəlb edən formalanın deformasiyaya uğramış tərzdə ifadəsi, daha dəqiq desək, onların əyri xətlərlə yerinə yetirilməsi zamanı rəssam sanki cizgilərin üzərinə daha "sərt basaraq" əsas olanın xüsusi qabarlıqla verilməsinə çalışmışdır. Belə yaradıcılıq nümunələrində istedadlı rəssamın psixoloji əsaslandırılmaya yaradıcı münasibətinin ən dərin qatları ilə tanış oluruq.

Misal olaraq, "Bulvar" (60x80) əsərini göstərək. Əsər Bakının qədim məkanının müasir mühitini əks etdirir. Əsərdə çoxsaylı və yaxud parlaq rəng istifadəsində verilməyə də ümumi koloritin tabloya bəxş etdiyi canlılıq onun bütün reallığı ilə özünü hiss etdirməsinə imkan yaradır. Lakin iki ters rəngin yan-yan gəlməsi ilə əsərdə yaranmış təzadı münasibətlər də onun dinamik təsirinə xüsusi dəyər qatır. Belə ki, öndə verilmiş iki mənzərə qara və digərinin ağ rəngdə həll edilməsi daha çox yaşılın ifadəsində verilmiş məkan tərənnümündə onu monoton təsir mahiyyətindən çıxararaq "rənglərin daha hərəkətli" bədii ifadəsi ilə qarşılaşdırır. Bir qədər aralıda səkinin açıq tonlarının və dənizə sədd çəkilməmiş məhəccərin sadə forması əks olunmuşdur. Bu sadəliyin arxasında Xəzərin dalğalanmış aqressiv suları daha tünd boyalarla verilərək formaların özlüyündə yaratdığı təzadla əsərin dinamik təsirini artırmaqdadır. Bu təsirin daha qabarlıq verilməsi məqsədilə sahilin o biri arxa

tərəfində qalmış ağ əhərin görüntüsündə rəssam olanın dənizin hərəkətiliyinə uyğun olaraq əyri formalarda əks etdirməklə ekspressiv bədii ifadəyə nail olmuşdur. Mühit atmosferinin canlandırılmasında verilmiş hər bir detalın əsərdə uyğun yerləşdirilməsi birmənalıdır. Məsələn, klassik küçə lampasının daha diqqətçəkən olması üçün rəssam onu məkanın sanki təsvirə alındığı sağ hissədə, yamyaşıl ağaclardan sonra daha açıq tonlarla ifadə edərək "mühit obrazını" canlı şəkildə yaratmışdır. Əsərdə sadəcə şəhər mənzərəsi deyil, məkan xarakterikliyini ifadə etməyə çalışsın sənətkar insan təsvirinin dəqiq cizgilərdə canlandırılmasını əsas hesab etmişdir. Tablonun sağ hissəsində ağaclar arxasında görünməyən skamyada aylaşmış qadının obrazında şəhər sakinin bədii obrazı uğurla canlandırılmışdır. Bu münasibət öndə doğru inamli şəkildə addımlayan kişi obrazında da görmək mümkündür. O, həyatının sıradan bir gününü yaşayır. Bu yaşantıda hər hansı bir adrenalın səviyyə, heyacan olmasa da bir doğmalıq, soyuq çalartının fonunda isti münasibət diqqəti cəlb edir.

Oxşar xüsusiyyətləri "Azərbaycan Beynəlxalq Bankı" (60x65) əsərində də görmək mümkündür. Bundan əvvəlki tabloda fərqli olaraq qeyd edilən yaradıcılıq nümunəsində daha şux, parlaq və qarışıq rənglərin bədii ifadəsi diqqəti cəlb edir. Əsərdə üç elementin - memarlıq məkan mühiti, təbiət motivləri və insan təsvirlərinin əlaqələndirilməsi yeni faktorun - zamanın, yeni yaşamın əlamətlərini meydana çıxardır. Təsvirin arxa hissəsində iri planda verilmiş bank binasının qarşı səthli tünd çalarla əks olunması, ön səhnədəki qarışıq, dinamik həyatın rəngarəngliyində optimist ruhun hökm sürdüyünü təmələlərinə sübut etməyə çalışır. Rəssam real formalardan əl məqsədyönlü tərzdə istifadə etmişdir ki, burada tamaşaçı ona tanış olan mənzərənin gerçək təsviri ilə rastlaşmaqla yanaşı, onun dinamikində mövcud olan gərginliklə ruh yüksəkliyinin bir arada olduğunu sanki yeni kəşf etmiş olur. Sənətkar qeyd olunan bu bədii təsir gücünə məkanın nisbətində daha kiçik formada verilmiş iki kişi obrazının qarşılıqlı söhbətinin tərənnümü ilə xüsusi olaraq nail olmağı bacarmışdır. Beynəlxalq banka baxan yolun aralı istiqamətində təsvirə alınmış görüntüdə yolun ki tərəfində verilmiş ağaclar, ağ, qırmızı,

san, mavi rəngli maşınlar, məkanı xarakterizə edən qədim memarlıq tikililəri ilə ynaşı, onun müasir görünüşünü canlandıran yeni bank binası əsərdə istər formalar, istərsə də rəng münasibətləri arasında dərin bir ekspressiyaya meydana çıxartıldığı halda, obrazlar daha sakit cizgilərlə bütövlükdə "mühtil obrazını" meydana gətirirlər.

"Qara şəhərdə körpü" (45x60) adlı rəngkarlıq əsərində rəssam yenə də məqsədinə məhz insan və mühtil obrazının uğurlu sintezi sayəsində nail olmağı bacarmışdır. Tablodə əsas olanın körpünün olduğunu vurğulayan rəssam burada bütün ətraf mühtilə körpü əsərində kəskin təzad yaradan rəng münasibətlərini qurmuş, yolda hərəkət edən eynəklil insanın obrazını da məkan xarakterinə uyğun olaraq özünün siyahılığında daxil rəng dünyasına sahib olması ilə canlandırmışdır. Bu bədiifadənin izahı körpünün enli tünd boz daş effektini hiss etdirən dirəyinə tərəf addımlayan insanın başını dik tutaraq, bütünü siması və vücudunda özünə olan güvənli tərənnümü ilə təsdiqlənir. Sənətkar hərəkət edən maşınların rəng çalarlarında ağ, sarı, qırmızı kimi əlvanlıqla yer verərək obraz və mühtil xarakterikliyini arasında bir uyğunluq yaratmışdır. Məsələn, qeyd edilən obraz pessimist, azacıq da olsa vücudu ayıltmış və yaxud kədərli simada, hətta məsumiyyət saçan cizgilərdə verilmiş mühtil daxilində yuxu baxırlar. Buna görə də başını bir qədar də arxaya verərək, bəlkə də olduqundan da daha dik durmağa çalışsın, eynəkliləri ilə ətrafın dinamikasına məhəl qoymadan önünə doğru irəliləyir. Bütün bu ifadələr dəmir keçidlərlə bərkidilmiş körpünün alt qisminin parlaq "yaşıl" altında cərəyan edir. "Qara şəhərin" rəngli çalarları, yaşılın hər zaman açıq elan etdiyi yollar öz təsir gücünü katan üzərinə hopduraraq bütövlükdə dolğun kompozisiyanı meydana gətirmişdir.

İnsan və mühtil əlaqələndirilməsi əksər hallarda ani bir yaşıntının dirin cizgilərində ələ həssaslıqla öz ifadəsini tapır ki, sanki insan özünü və yaxud tanıdığını, tanış mənzərəni görür həmin tabloda. Məsələn obraz "Fəvvarə" (60x80) rəngkarlıq əsərini göstərə bilər. Hər şeydən öncə əsərdə sakitlik, rahatlıq, istirahət təbənnümünün əks olunmasında seçilmiş yaşıl rəngə rəssamın daha çox önəm verməsini bu yaradıcılıq istiqmətinin seçiyəvi xüsusiyyəti kimi dəyərləndirə bilərik. Burada A.Sadıqzadənin hər zaman gözəlliyi gərəçk ifadəsinə çalışmış, xaosun içində rahat insan dünyasının bədiifadəsinə cəhdilə diqqət çəkir. Bir çox əsərində isə mühtil və insan qarşılaşdırılmasında hər iki faktorun eyni xarakterik mahiyyət daşıması ilə də qarşılaşılır. Məsələn, qeyd olunan əsərdə yamaşıl bir park və mərkəzdə klassik fəvvarəni ətrafına axan sulardan sadə, zərif formasının tərənnümünü görürük. Fəvvarənin üst qismindən bir qədar yuxarıya doğru qalxaraq bir neçə tərəfədən axan sular və kəmərdəki palma ağaclarının ətrafı yayılan axarlı budaqlarının bənzer görünüşləri sayəsində yaranmış harmonik ifadədə bir-birinə tərs, zidd olan formaların əksinə olaraq, hər bir element və detalın zövq anlayışını yayındırmadan bərabər hüquqlu tərzədə katan üzərində paylaşmasını bizlər də ən azı əsərini qadın qəhrəmanı

qədar maraqla izləyirik. Hətta palmannın arxasında bir qədar aşağı qismi görünən hündür küçə lampasının tərənnümü də uğurla digər detallarla əlaqələndirilmiş şəkildədir. Bütün bu mənzərə arxada qalan şəhərin məarzi mühtil fonunda tərənnümü edilir.

Əsərdə yaşıl rəngin üstünlüyü heç də onun azçalışılığında kontrastın istiqrak etməyini monotonluq haqqında düşünməyə imkan vermir. Bunu əsaslandırın fəvvarəyə tamaşa edən iki qadının bədiifadəsində. Onlardan biri ağ, digəri isə qara rəngdə geyinmişdir. Lakin bu qarşılaşmada belə aqressiya kimi ağır təsirlər əsərin ruhuna tamamilə yaddır. Qadınları birləşdirən gözəllikdən həzz almaq, mənsəvi rahatlanma, bəlkə də günlük qaçılardan bir qədar uzaqlaşma istəyi eyni səviyyədə dərin psixoloji məqamlarla onların cizgilərində real şəkildə özünü göstərir.

Ümumiyyətlə, Altay Sadıqzadənin əsərlərində psixoloji məqamlar o qədər dərin həlil edilir ki, bu çox zaman sadəcə sifət cizgilərinin daqiq həlillə böyük maraq oyadır. Məsələn, eyni adlı digər "Fəvvarə" əsərində demək olar ki eyni məkanın, eyni görüntü bucağından, hətta eyni hava şəraitində təsvir alındığını görürük. Maraqlı nüans burada da əsərin oxşar çalarlarda veriləməsinə baxmayaraq, tamamilə fərqli təsir formasında verilmişdir. Xarakterikliyini dərin ifadəsinə vermək üçün məkanda edilmiş kiçik dəyişikliklər yaratdığı böyük təsirlər iki əsərin müqayisəli təhlilində özünü aydın şəkildə göstərir.

Fəvvarənin önündə oturmaş kişiləri və qadın məzəyə təmasqa etmirlər. Burada olduqca məkri obrazı ilə kəşki xarakterli qadın və artıq psixoloji olaraq gərkmiş kişiləri obraz nəzəri əlb edir. Qadın kişiyə tərəf bir qədar əsəbi haldə baxaraq sanki ondan cavam gösləyir. Özünü kənara çəyərək sakit haldə oturan kişiləri isə bütün çərəni susunluğunda görür. Rəssam bu gərginliyi, şəhərin mədəni mühtilində ələ real formada canlandırmışdır ki, şəhər şəhəri mühtil və mədəni insan anlayışını bir araya gələrk qəzəblərin sadəcə cizgilərdə cəmlənmiş ilə təmasqasının diqqətini özünə cəlb edir.

Böyük ehtimal ki, sənətkar məkanda müşahidələr edərək fərqli insan tiplərinin eyni mühtil daxilindəki məkanda zidd və yaxın olan daxililə abu-havasını canlandırmışdır qarşısına məqsəd qoymuşdur və buna böyük ustalıqla nail ola bilmmişdir.

Ümumiyyətlə, şəhər mühtil, onu xarakterizə edən əsas vasitələrin uyğun şəkildə ifadə edilməsi, müasir şəhər insanı, onun xarakterikliyini və özünəməxsusluğunu rəssamın əksər əsərlərində böyük maraqla tərnümü edilmişdir. Bu tipli əsərlərdə qeyd olunan özünəməxsusluq daha çox böyük bir küllənin seçiyəvililiyi kimi qeyd oluna bilər. Fikrimizi bir qədar aydınlaşdırmaq üçün, özünəməxsusluq bir dünya, sərbəst alınan qərarlar, daxililə və xarici sərbəstlik ümumi olaraq qeyd insanın xarakterikliyini əks etdirirdi üçün, bu incəliklər rəssam hər bir tablosunda fərdi formalarla izləyicisinə seyr etdirir. Məsələn, "Dənizi seyr edən qadın" (48x60) rəngkarlıq əsərində dənizkənanə bulvann sahilə yaxın olan məkanı təsvir alınmışdır. Göy özünü bir qədar tutğunluğuna baxmayaraq açıq yaşıl tonun istifadəsi mavi dəniz suları ilə maraqlı mənzərə görüntüsünü

yaratmışdır. Və tablounun sağından sola doğru hərəkət edən qadının dəbli geyimi, tərəzindəki şux rəngliyin uyğunlaşdırılması, onun daha iri addımları və profilin olan təsvirində daxililə azadlıq aydın şəkildə özünü göstərir. Bu təsiri artıqmaq üçün ağ qağayının qadın arxa hissəsində qadınlarla uğması sanki elementlərin bir-biri ilə uyğunluq yaradaraq rəssamın məqsədini daha aydın cəldirməyə xidmət edir. Ağ rəngin istifadəsi qadının ön hissəsində məhəccərin tərənnümündə

verilməklə obrazın daha ifadəli və aydın görünməsinə imkan yaradır.

Altay Sadıqzadənin mühtil və insan obrazının qarşılıqlı əlaqələndirilməsində yaratdığı təsirlər hər bir tabloda fərqli psixoloji mühtil canlandırsa da, həmin əsərin birləşdirən seçiyəvililiyi xüsusiyyətin rəssamın məkan və insan xarakterinin dirin cizgilərini ifadə etməyə cəhdilə dəyərləndirmə maraq oyadır.

ƏDƏBİYYAT

1. "Bakı: rəngkarlıq və qrafika" (kataloq), "Şərq və Qərb", 2011
2. Əliyev Z. Rənglərin düşünürmək gücü. // Kaspi qəzeti 2015, 15 avust S. 16
3. <<https://www.youtube.com/watch?v=A2-UjRlRFu8>>

Синтез образа человека и окружающей среды в живописных работах Алтая Садыгзаде

В статье дана информация о взаимосвязи человеческого фактора и изображение пространства в живописных работах талантливого художника Алтая Садыгзаде. Художественный анализ нескольких картин по данной теме, наряду с тем, что увеличивает круг интересов статьи, так же объединяет в себе интересный замысел связанный с средствами художественного выражения творческих поисков художника в этом направлении. Анализ таких произведений как "Бульвар", "Международный Банк Азербайджана", "Мост в чёрном городе", "Фонтан" в то же время доказывает способность художника к наблюдению.

Ключевые слова: живопись; композиция, цвет, художественное выражение, форма, элемент, пространство, образ и т.д.

Synthesizing the image of man and environment in Altay Sadigzade's paintings

The article provides information on the relationship between the glorification of physical space and humanity in the paintings of talented artist Altay Sadigzade. The artistic analysis of several related paintings increases the article's scope of interest, combines the artist's creative findings on the subject, and details interesting ideas on the means of artistic expression. The analysis of works such as "Boulevard," "International Bank of Azerbaijan," "Bridge in the Black City," and "Fountain" proves the artist's ability to observe deeply.

Keywords: painting, composition, color, artistic expression, shape, element, space, image, etc.